

भाग ५

नेपाल सरकार

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयको सूचना

प्रस्तावना : शिक्षण वा स्वास्थ्य संस्था, जलविद्युत, सांस्कृतिक, औद्योगिक काम, कृषि उद्योगको काममा तथा सहकारी खेती गर्ने संस्था जस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई त्यस्तो संस्थाको शर्त अनुसार काममा रहे सम्म आवश्यक पर्ने हदबन्दी छुट दिने सम्बन्धमा व्यवस्थित गर्न वान्छनीय भएकोले,

भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा १२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायको यो आदेश जारी गरेको छ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ**: (१) यस आदेशको नाम "जग्गाको हदबन्दी छुट दिने सम्बन्धी आदेश, २०७४" रहेको छ।
(२) यो आदेश नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि लागू हुनेछ।
२. **परिभाषा**: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस आदेशमा,-
  - (क) "उद्योग" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा उद्योगको रूपमा दर्ता भएको संस्था सम्झनुपर्छ।
  - (ख) "उद्योग दर्ता गर्ने निकाय" भन्नाले उद्योग विभाग सम्झनु पर्छ र सो शब्दले उद्योग वा प्रतिष्ठान दर्ता गर्ने प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको निकायलाई समेत जनाउँछ।
  - (ग) "ऐन" भन्नाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ सम्झनुपर्छ।
  - (घ) "कार्यालय" भन्नाले जिल्ला भूमिसुधार कार्यालय सम्झनुपर्छ र सो शब्दले भूमिसुधार सम्बन्धी काम गर्न

जिम्मेवारी पाएको मालपोत कार्यालयलाई समेत जनाउँछ।

- (ड) "प्रतिष्ठान" भन्नाले शिक्षण, संस्कृति वा स्वास्थ्य संस्था, कृषि वा सहकारी खेती गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार प्राप्त निकायमा दर्ता भएका संस्था वा कम्पनी सम्झनुपर्छ।
- (च) "मन्त्रालय" भन्नाले भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय सम्झनुपर्छ।
- (छ) "विभाग" भन्नाले भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग सम्झनुपर्छ।
- (ज) "सम्बन्धित मन्त्रालय" भन्नाले उद्योग वा प्रतिष्ठानसँग सम्बन्धित मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।

३. हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृतिका लागि निवेदन दिनु पर्ने :
ऐनले तोकेको हद भन्दा बढी जग्गा आवश्यक पर्ने उद्योग वा प्रतिष्ठानले उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न चाहेमा खरिद गर्न चाहेको जग्गाको विवरण, जग्गाधनीको नाम, जग्गा रहेको स्थान र क्षेत्रफल समेत उल्लेख गरी देहायका कागजात संलग्न गरी निवेदन दिनु पर्नेछः-

- (क) उद्योग वा प्रतिष्ठानको दर्ता प्रमाणपत्र र स्थापना सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि,
- (ख) उद्योग वा प्रतिष्ठान नवीकरण गरेको प्रतिलिपि,
- (ग) उद्योग वा प्रतिष्ठानको स्तर, तह र प्रकार खुलेको दर्ता प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि,
- (घ) उद्योग वा प्रतिष्ठानको प्रबन्धपत्र र नियमावलीको प्रतिलिपि,
- (ङ) उद्योग वा प्रतिष्ठान आन्तरिक राजश्व कार्यालयमा दर्ता भएको कर दर्ता प्रमाणपत्र वा स्थायी लेखा नम्बरको प्रतिलिपि र कर चुक्ता गरेको प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि,

- (च) उद्योग वा प्रतिष्ठानको संस्थापक तथा सञ्चालकहरू नेपाली नागरिक भए नेपाली नागरिकताको प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि र विदेशी नागरिक भए राहदानीको प्रतिलिपि,
- (छ) उद्योग वा प्रतिष्ठान दर्ता गर्ने निकायले परियोजना स्वीकृत गर्नु पर्ने रहेछ भने त्यस्तो परियोजना स्वीकृत गरेको प्रतिवेदनको प्रतिलिपि,
- (ज) उद्योग वा प्रतिष्ठानको संस्थापक तथा सञ्चालकको नाम, स्थायी ठेगाना, बसोबास गरेको स्थान खुल्ने कागजातको प्रतिलिपि वा सञ्चालक हेरफेर भएमा सो सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि,
- (झ) उद्योग वा प्रतिष्ठानको सञ्चालक समितिबाट जग्गा खरिद गर्ने निर्णयको प्रतिलिपि र अख्तियारीपत्र,
- (ञ) उद्योग वा प्रतिष्ठान सञ्चालन भईसकेको अवस्थामा त्यस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानबाट भइरहेका कार्यहरूको विवरण,
- (ट) खरिद गर्न चाहेको जग्गा रहेको स्थानीय तहको सिफारिस,
- (ठ) कृषि उद्योगको काममा भए सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको सिफारिस,
- (ड) उद्योग वा प्रतिष्ठानसंग सम्बन्धित मन्त्रालयले तोकेका शर्त सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि,
- (ढ) उद्योग वा प्रतिष्ठानसंग सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिस,
- (ण) उद्योग वा प्रतिष्ठानका नाममा अन्य कुनै स्थानमा जग्गा रहेको भए सो जग्गाको जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा र मालपोत तिरेको रसिदको प्रतिलिपि,

- (त) जुन प्रयोजनको लागि जग्गा लिन चाहेको हो, त्यस्को कम्तीमा ५ वर्षको व्यवसायिक योजना ।
- (थ) सम्बन्धित प्रतिष्ठान वा उद्योगको संक्षिप्त विवरण (प्रोफाईल) ।
- (द) पुरानो दर्तावाल संस्थाको हकमा कम्तीमा पछिल्लो ३ वर्षको लेखा परीक्षण प्रतिवेदन र वार्षिक कार्य प्रगति प्रतिवेदन ।

४. **हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति दिने:** (१) कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृतिका लागि दफा ३ बमोजिम निवेदन दिएमा दर्ता गर्ने निकायले त्यस्तो उद्योग वा प्रतिष्ठानको स्थलगत निरीक्षण गरी हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति दिन उपयुक्त भएको वा नभएको प्रतिवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) त्यस्तो उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति दिन उपयुक्त देखिएमा त्यस्तो उद्योगको प्रमुख वा अख्तियार प्राप्त प्रतिनिधिले सम्बन्धित मन्त्रालयले तोकेको शर्त तथा अनुसूची-१ को शर्त विवरण भरी सम्बन्धित उद्योग, कम्पनी वा प्रतिष्ठानको निवेदन र सो साथ संलग्न कागजात संलग्न गरी सिफारिस सहित मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको निवेदन सहितका कागजात मन्त्रालयमा प्राप्त भएपछि मन्त्रालयले विभाग र विभागले सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम विभागबाट प्राप्त निवेदन सहितका कागजात कार्यालयमा प्राप्त भएपछि कार्यालयले उद्योग वा प्रतिष्ठानले खरिद गर्न माग गरेको जग्गाको कित्ता नं., क्षेत्रफल, विरह, हकहिस्सा, मोही, रैकर, गुठी वा अन्य विवरण, रोक्काको अवस्था, फिल्डबुक र नक्साको आधारमा जग्गाको अवस्थिती समेत यकिन

गरी उक्त उद्योग कम्पनी वा प्रतिष्ठानलाई जग्गा खरिद गर्न दिन उपयुक्त हो वा होइन ठोस राय सहित विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम कार्यालयबाट राय सहितका कागजात विभागमा प्राप्त भएपछि विभागले आफ्नो राय सहित मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम विभागीय राय सहित कागजात मन्त्रालयमा प्राप्त भएपछि मन्त्रालयले आवश्यक जाँचबुझ गरी मनासिव देखिएमा अनुसूची-२ मा उल्लेख भए बमोजिमका उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई सोही अनुसूचीमा तोकिएको हदसम्मको जग्गा सोही कामको प्रयोजनको लागि सम्बन्धित मन्त्रालयले तोकेको शर्त र अनुसूची-१ मा उल्लिखित शर्त र अन्य शर्त भए सो समेतको पालना गर्ने गरी जग्गा खरिद गर्ने अवधि तोकिएको हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न मन्त्रालयले स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(७) अनुसूची-२ मा उल्लेख भएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको प्रकार र तोकिएको क्षेत्रफलको हद सम्मको हकमा मन्त्रालयको र अनुसूची-२ मा उल्लेख नभएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको प्रकार र जग्गाको क्षेत्रफल बढी भएमा मन्त्रपरिषद्को निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

५. अवधिभित्र खरिद र म्याद थप : (१) दफा ४ बमोजिम हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानले हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति प्राप्त गर्दाका बखत तोकेका शर्तको अधीनमा रही तोकिएको अवधिभित्र जग्गा खरिद गरि सक्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले सम्पूर्ण जग्गा खरिद गर्न नसकेमा जग्गा खरिद गर्न तोकेको अवधि समाप्त हुनु भन्दा ३ महिना अघि जग्गा खरिद गर्न नसकेको कारण सहित म्याद थपका लागि देहायका कागजात संलग्न गरी क्रमशः उद्योग वा प्रतिष्ठानले उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा निवेदन दिनु पर्नेछ;

- (क) उद्योग वा प्रतिष्ठानको दर्ता प्रमाणपत्र र नवीकरण सहितको प्रतिलिपि,
- (ख) उद्योग वा प्रतिष्ठान आन्तरिक राजश्व कार्यालयमा दर्ता भएको कर दर्ता प्रमाणपत्र वा स्थायी लेखा नम्बरको प्रतिलिपि र कर चुक्ता गरेको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
- (ग) जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति पाएको पत्रको प्रतिलिपि,
- (घ) उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाममा खरिद गरिएको जग्गाको जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा र नक्साको प्रतिलिपि, र
- (ङ) जग्गा खरिद गर्न नसकेको वास्तविक कारण र सो को पुष्टि गर्ने आधार प्रमाण।
- (च) स्वीकृत पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको पहिलो पटक १० वर्षमा र त्यसपछि प्रत्येक ५ वा ५ वर्षमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम जग्गा खरिद गर्न म्याद थपका लागि निवेदन प्राप्त भएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले त्यस्तो उद्योगको स्थलगत निरीक्षण गर्नु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम स्थलगत निरीक्षण गर्दा सो उद्योग वा प्रतिष्ठानले आफ्नो उद्देश्य अनुरूप कार्य गरेको तथा उद्योगको कार्य प्रगति सन्तोषजनक रहेको र तोकिएको शर्त पालना गरेको पाइएमा सोही व्यहोराको प्रतिवेदन सहित पहिले स्वीकृति दिएको हदसम्मको जग्गा खरिद गर्न म्याद थपका लागि प्राप्त निवेदन र कागजात मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त निवेदन र कागजात मन्त्रालयले विभाग र विभागले सम्बन्धित कार्यालयमा आवश्यक कारवाहीका लागि पठाउनु पर्नेछ।

(६) कार्यालयले प्राप्त निवेदन र संलग्न कागजात हेरी उपयुक्त भए नभएको राय सहित विभागमा र विभागले रायसाथ सो निवेदन मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम राय साथ प्राप्त निवेदन र संलग्न कागजात मन्त्रालयमा प्राप्त भएपछि यस भन्दा अगाडी मन्त्रालय वा नेपाल सरकार मन्त्रपरिषदबाट हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति दिएको भए मन्त्रालयले बढीमा दुई वर्षको म्याद थप गरिदिन सक्नेछ ।

(८) कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई जग्गा खरिद गर्ने अवधि थप गर्ने उपयुक्त कारण नदेखिएमा मन्त्रालयले सो को जानकारी सम्बन्धित उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई दिनेछ ।

(९) यस दफा बमोजिम थप गरिएको अवधि भित्र पनि कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले जग्गा खरिद नगरेमा सो अवधि पछि जग्गा खरिद गर्न म्याद थप गरिने छैन ।

६. हद भन्दा बढी जग्गा राख्न स्वीकृति दिने सम्बन्धी विशेष

व्यवस्था:(१) यस आदेशमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो आदेश जारी हुनु अगावै प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले कानून बमोजिम स्वीकृति नलिई ऐनले तोकेको हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गरेको भएमा नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको कुनै निकायसंग गरेको सम्झौतामा तोकिएको अवधि पछि त्यस्ता आयोजना कुनै दायित्व बिना नेपाल सरकारको नाममा स्वामित्व हस्तान्तरण हुने भएमा तथा उद्योग वा प्रतिष्ठान दर्ता हुँदा सो उद्योगलाई हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा आवश्यक पर्ने भनी उद्योग वा प्रतिष्ठानले दर्ता हुने निकायमा दर्ताको लागि पेश गरेको विवरणमा उल्लेख गरेको रहेछ भने यो आदेश जारी हुनु अगावै त्यस्ता आयोजना, उद्योग वा प्रतिष्ठानले जग्गा खरिद गरिसकेको रहेछ भने त्यस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानका हकमा मात्र त्यस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानले खरिद गरिसकेको त्यस्ता जग्गा एक पटकको लागि हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा राख्न पाउने

गरी छुट जग्गा छुटको स्वीकृति दिन सकिनेछ । साथै त्यस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानले हदबन्दी भन्दा बढी लिन स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिस सहित देहायका कागजात संलग्न गरी मन्त्रालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ;

- (क) उद्योगको दर्ता र नवीकरण गरेको प्रमाणको प्रतिलिपि,
- (ख) सो उद्योग वा प्रतिष्ठान आन्तरिक राजश्व कार्यालयमा दर्ता भई स्थायी लेखा नम्बर प्राप्त गरी कर चुक्ता गरेको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
- (ग) खरिद गरिएको जग्गाको जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जाको प्रतिलिपि,
- (घ) नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको कुनै निकायसंग गरेको सम्झौताको प्रतिलिपि,
- (ङ) कानून वा सम्झौतामा तोकिएको अवधि पछि त्यस्ता आयोजना कुनै दायित्व बिना नेपाल सरकारको नाममा स्वामित्व हस्तान्तरण हुने प्रत्याभूति सहितको सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिस वा उद्योगवाप्रतिष्ठान दर्ता गर्ने निकायमा सो उद्योगवाप्रतिष्ठानका लागि हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा आवश्यक पर्ने भनी पेश भएको निवेदन विवरण सहितको सिफारिस,
- (च) उद्योगको संस्थापक तथा संचालकको नाम, स्थायी ठेगाना, बसोबास गरेको स्थान खुल्ने कागजातको प्रतिलिपि वा सञ्चालक हेरफेर भएमा सो सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि ।
- (छ) जुन प्रयोजनको लागि जग्गा लिईएको छ । त्यस्को कम्तीमा ५ वर्षको व्यवसायिक योजना ।

- (ज) सम्बन्धित प्रतिष्ठान वा उद्योगको संक्षिप्त विवरण (प्रोफाईल) ।
- (झ) कम्तीमा पछिल्लो ३ वर्षको लेखा परीक्षण प्रतिवेदन र वार्षिक कार्य प्रगति प्रतिवेदन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन सहितको कागजात मन्त्रालयमा प्राप्त भएपछि मन्त्रालयले सो सम्बन्धमा छानविन गरी त्यस्तो उद्योगको नाममा ऐनले तोकेको हद भन्दा बढी जग्गा राख्न छुट दिन मनासिव देखिएमा मन्त्रालयले एक पटकको लागि स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(३) त्यसरी छुटको स्वीकृति पाएको जग्गाको हद अनुसूचीमा तोकिएको हदसम्म उल्लिखित सीमा भित्र मात्र कायम रहनेछ ।

(४) त्यसरी उपदफा (२) र (३) बमोजिम एक पटकका लागि हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा राख्न छुट पाएको निर्णयको जानकारी मन्त्रालयले विभाग र विभागले सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको निर्णयको जानकारी कार्यालयमा प्राप्त भएपछि कार्यालयले सम्बन्धित अभिलेख अध्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

७. उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाम वा उद्देश्य परिवर्तन: (१) यस आदेश बमोजिम हद भन्दा बढी जग्गा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानले प्रचलित कानून बमोजिम उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाम वा उद्देश्य परिवर्तन गर्न, थप गर्न वा एक आपसमा गाभ्न चाहेमा सम्बन्धित निकायमा देहायका कागजात संलग्न गरी निवेदन दिनु पर्नेछ;

- (क) उद्योग वा प्रतिष्ठानको दर्ता प्रमाणपत्र र स्थापना सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि,
- (ख) उद्योग वा प्रतिष्ठान नवीकरण भएको भए सोको प्रतिलिपि,

- (ग) कम्पनी भए सोको प्रबन्धपत्र र नियमावलीको प्रतिलिपि,
- (घ) उद्योग वा प्रतिष्ठान आन्तरिक राजश्व कार्यालयमा दर्ता भएको कर दर्ता प्रमाणपत्र वा स्थायी लेखा नम्बरको प्रतिलिपि र कर चुक्ता गरेको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
- (ङ) उद्योग वा प्रतिष्ठानको संस्थापक तथा संचालकको नाम, स्थायी ठेगाना, बसोबास गरेको स्थान खुल्ने कागजातको प्रतिलिपि वा संचालक हेरफेर भएमा सो सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि,
- (च) उद्योग वा प्रतिष्ठान सञ्चालन भइरहेकोमा त्यस्ता उद्योग वा प्रतिष्ठानबाट भईरहेका कार्य प्रगति विवरण,
- (छ) सम्बन्धित विषयमा संचालक समितिबाट भएको निर्णयको प्रतिलिपि,
- (ज) सम्बन्धित मन्त्रालयको सहमतिपत्र,
- (झ) हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृत प्राप्त गरेकोमा त्यस्तो जग्गा खरिद गरेको भए जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जाको प्रतिलिपि र खरिद गरी नसकेको भए उक्त जग्गाको विवरण, र
- (ञ) कम्तीमा ५ वर्षको व्यवसायिक योजना ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समान उद्देश्य भएका एउटै क्षेत्रमा अवस्थित दुई वा दुई भन्दा बढी उद्योग वा प्रतिष्ठान एक आपसमा गाभिन चाहेमा सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिसमा मन्त्रालयले स्वीकृती दिन सक्नेछ।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऐनको दफा १२ मा उल्लेख भए बाहेकको अन्य कार्य गर्ने गरी उद्देश्य परिवर्तन गर्न स्वीकृति दिइने छैन ।

(४) एक प्रकारको उद्देश्य राखेको उद्योग वा प्रतिष्ठानले अर्को प्रकारको उद्देश्य राखी उद्देश्य परिवर्तन गर्न पाउने छैन ।

८. **अभिलेख:** सम्बन्धित मन्त्रालय, मन्त्रालय, विभाग, कार्यालय र उद्योग दर्ता गर्ने निकायले हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाममा रहेको जग्गाको विवरण सहितको अध्यावधिक अभिलेख अनिवार्य रूपमा राख्नु पर्नेछ ।

९. **अनुगमन तथा निरीक्षण:** (१) यस आदेश बमोजिम हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानले आफ्नो उद्देश्य अनुरूप कार्य सम्पादन गरे वा नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न देहाय बमोजिमको एक समिति रहनेछ:-

(क) महानिर्देशक, भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग - अध्यक्ष

(ख) उपसचिव, जग्गा प्रशासन शाखा भूमिसुधार
तथा व्यवस्था मन्त्रालय - सदस्य

(ग) निर्देशक, योजना शाखा, नापी विभाग - सदस्य

(घ) अधिकृत प्रतिनिधि सम्बन्धित मन्त्रालय - सदस्य

(ङ) निर्देशक, जग्गा प्रशासन शाखा, भू. तथा
व्य. विभाग -सदस्य सचिव

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको प्रत्येक वर्ष स्थलगत अनुगमन तथा निरीक्षण गरी गराई निरीक्षण प्रतिवेदन लिनु पर्नेछ ।

(३) यो समितिले कार्यविधि आफै बनाउन सक्नेछ ।

(४) समितिको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति र स्थानमा बस्नेछ ।

(५) अनुगमन तथा निरीक्षणको ढाँचा र तरिका समितिको निर्णयानुसार हुनेछ ।

(६) समितिको बैठक आवश्यकतानुसार बस्न सक्नेछ ।

(७) समितिले प्रत्येक बैठकमा सम्बन्धित क्षेत्रका बढीमा ३ जनालाइ आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(८) समितिले उपदफा (२) बमोजिमको निरीक्षण प्रतिवेदन विभाग र कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ । विभाग र कार्यालय त्यस्तो प्रतिवेदन सम्बन्धित उद्योग वा प्रतिष्ठानको अभिलेखमा संलग्न गरी राख्नु पर्नेछ ।

१०. जग्गा सट्टा पट्टा वा बिक्री गर्न नपाइने: यस आदेश बमोजिम स्वीकृति लिई हद भन्दा बढीको जग्गा खरिद गरेका उद्योग वा प्रतिष्ठानले त्यस्तो जग्गा सट्टापट्टा वा बिक्री गर्न पाउने छैनन् ।

११. जग्गा धितो बन्धक राख्न सकिने: यस आदेश बमोजिम हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाममा रहेको सम्पूर्ण जग्गाको ५० प्रतिशत जग्गा मात्र बैंक वा वित्तीय संस्थामा धितो बन्धक राख्न सकिनेछ ।

१२. जग्गा जफत गर्ने : यस आदेश बमोजिम हद भन्दा बढी जग्गा राख्न स्वीकृति पाएका उद्योग वा प्रतिष्ठानले उद्देश्य अनुरूप तोकिएको शर्त बमोजिमको कार्य नगरेमा त्यस्तो जग्गा प्रचलित ऐन, कानून बमोजिम जफत हुनेछ ।

१३. उजुरी दिन सक्ने : (१) कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले यस आदेश बमोजिम हदबन्दी छूट नलिई हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा राखेमा वा प्रयोग गरेको सम्बन्धमा जुनसुकै व्यक्तिले कार्यालय, विभाग वा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय सम्बन्धित मन्त्रालय समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम परेको उजुरी छानबिन गर्दा वा दफा ९ बमोजिम गठित समितिले निरीक्षण गरी गराई पेश गरिएको प्रतिवेदनबाट उद्योग वा प्रतिष्ठानले तोकिएको शर्त विपरीत जग्गा

राखेको वा प्रयोग गरेको देखिएमा त्यस्तो जग्गा प्रचलित ऐन बमोजिम सम्बन्धित कार्यालयले जफत गर्नेछ ।

- १४ **विविध:** (१) कृषियोग्य भूमिमा कृषि तथा वन्यजन्तु उद्योग अन्तर्गत फलफूलखेती, कफी खेती, अलैची खेती, उखु खेती, रबर खेती, लोक्ता खेती, तरकारी खेती, पुष्प नर्सरी, जडीबुटी खेती तथा प्रशोधन, मत्स्यपालन, पशुपालन बाहेक अन्य उद्योगलाई जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति दिइने छैन ।
- (२) अनुसूची-२ मा स्वीकृति दिन सकिने भनी उल्लेख भए बाहेक अन्य उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई काठमाण्डौ उपत्यका भित्र थप जग्गा खरिद गर्न वा राख्न स्वीकृति दिइने छैन ।
- (३) धार्मिक, सामाजिक तथा ऐतिहासिक संस्थाहरू लोप हुने गरी स्वीकृति दिइने छैन ।
- (४) यस आदेश बमोजिम काम कारवाही गर्न कुनै द्विविधा उत्पन्न भएमा ऐन तथा भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१ बमोजिम गरिनेछ ।
- (५) हदबन्दी भन्दा बढी खरिद गरिने जग्गाको उपभोगको अवधिको व्यवस्था तोकिएको अवधि पूरा भएमा स्वतः नेपाल सरकारको स्वामित्वमा आउनेछ ।
- (६) सम्बन्धित क्षेत्रका आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायको संस्कृति, परम्परा र उपभोगसित सम्बन्धित जग्गाको हकमा उनीहरूको स्वतन्त्र, सहमति र सूचनाको हकको सुनिश्चितता गर्नु पर्नेछ ।
- (७) यस आदेश जारी भए पश्चात स्वीकृति नलिई हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्ने उद्योग वा प्रतिष्ठानको त्यस्तो जग्गा जफत गरिनेछ र त्यस्तो जग्गाको स्वामित्व परिवर्तन गर्ने काममा लिखत पारित दाखिल

खारेजमा गर्ने संलग्न कर्मचारीलाई विभागीय सजाय गरिनेछ।

- (८) स्थानीय वा आदिवासी जनजातिले परम्परागत रूपमा जिविकोपार्जन वा सांस्कृतिक प्रवर्द्धन र विकासका लागि सहकारी वा प्रतिष्ठान दर्ता गरी जग्गा खरिद गर्न सक्नेछन ।

१५. खारेजी र बचाउ : (१) हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा राख्न छुट दिने सम्बन्धमा जारी भएको आदेश, २०६८ खारेज गरिएको छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश बमोजिम भए गरेका काम कारवाही यसै आदेश बमोजिम भए गरेको मानिनेछ।

अनुसूची-१

(दफा ४ संग सम्बन्धित)

जग्गाको हदबन्दी छुट माग गर्ने सम्बन्धी उद्योग वा प्रतिष्ठानले पालना गर्नु पर्ने शर्त

१. उद्योग वा प्रतिष्ठानले मोही नलागेको जग्गा मात्र खरिद गर्नु पर्नेछ,
२. उद्योग वा प्रतिष्ठानले उद्देश्य अनुरूपको काम गरेसम्मको लागि मात्र हद भन्दा बढी जग्गा राख्न वा प्रयोग गर्न सक्नेछ,
३. हद भन्दा बढी जग्गा राख्न स्वीकृति पाएको जग्गामा उद्योग वा प्रतिष्ठानको उद्देश्य अनुरूपको काम मन्त्रिपरिषद् वा भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयबाट स्वीकृती दिँदा तोकेको अवधिभित्र खरिद गर्ने वा राख्ने कार्य सम्पन्न गरी सक्नु पर्नेछ,
४. हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृति पाएको उद्योग वा प्रतिष्ठानको उद्देश्य एवं नाम परिवर्तन गर्न, ठेगाना परिवर्तन गर्न वा त्यस्तै प्रकारका अन्य उद्योग वा प्रतिष्ठानलाई गाभ्न परेमा सम्बन्धित मन्त्रालय र भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ,
५. उद्योग वा प्रतिष्ठानले सम्बन्धित मन्त्रालय, उद्योग दर्ता गर्ने निकाय, भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय तथा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्ले तोकेका शर्त र अवधिमा उल्लिखित शर्तहरू अनिवार्य रूपमा पालना गर्नु पर्नेछ ।
६. उद्योग वा प्रतिष्ठानले जुन शर्त राखी हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गरेको हो सोही प्रयोजन र काममा मात्र प्रयोग गरेको हुनु पर्नेछ ।
७. उद्योग वा प्रतिष्ठानले प्रत्येक वर्ष वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

खण्ड ६७) संख्या २९ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०७४।६।२५

उद्योग वा प्रतिष्ठान दर्ता गर्ने
निकायको तर्फबाट रोहवरमा
हस्ताक्षर गर्नेको :

हस्ताक्षर:
नाम, थर:
पद:
निकायको नाम:
ठेगाना:
सम्पर्क नं.
मिति:
निकायको छाप:

उल्लिखित शर्त पालना गर्न मञ्जुर छ
भनी उद्योग वा प्रतिष्ठानको तर्फबाट
हस्ताक्षर गर्नेको :

हस्ताक्षर:
नाम, थर:
पद:
उद्योग वा प्रतिष्ठानको नाम:
ठेगाना:
सम्पर्क नं.
मिति:
उद्योग वा प्रतिष्ठानको छाप:

अनुसूची-२
दफा ४ र ५ संग सम्बन्धित
हद भन्दा बढी जग्गा राख्न स्वीकृति दिने र खरिद गर्ने क्षेत्रफलको हद

सि.नं.	उद्योग वा प्रतिष्ठानको प्रकार	जग्गा खरिद गर्न पाउने क्षेत्रफलको हद						
		काठमाण्डौ उपत्यका बाहेक सम्पूर्ण पहाडी क्षेत्र (रोपनी)		भित्री तराई र तराई क्षेत्र (विगाहा)			काठमाण्डौ उपत्यका (रोपनी)	
		साना	मझौला	ठूला	साना	मझौला	ठूला	
१	उत्पादन मूलक उद्योग: (क) सिमेन्ट (कारखाना प्रयोजनका लागि) (ख) चिनी कारखाना (ग) रासायनिक मल कारखाना	-	३००	५००	-	२५	५०	-
		-	-	-	-	३०	५०	-
		-	-	२००	-	-	२०	-

	(घ) सबै प्रकारका खानी उद्योग	उद्योग वा प्रतिष्ठानको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको क्षेत्रफल										
२	उर्जामूलक उद्योग: (क) जलविद्युत	उद्योग वा प्रतिष्ठान वा आयोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको क्षेत्रफल										
	(ख) सौर्य उर्जा	उद्योग वा प्रतिष्ठान वा आयोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको क्षेत्रफल										
	(ग) प्राकृतिक ग्याँस, पेट्रोल उत्खनन	उद्योग वा प्रतिष्ठानको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको क्षेत्रफल										
	कृषि तथा वनजन्य उद्योग: (क) फलफुल खेती		५००	१०००	१५००	५०	१००	१५०	१५०	१००	१५०	-
(ख) मत्स्यपालन		-	१००	१५०	-	३०	५०	-	-	-	-	
(ग) अलैचीवाकफी खेती		५००	१०००	१५००	-	-	-	-	-	-	-	
(घ) चिया खेती		२००	५००	१०००	२०	५०	१५०	१५०	१००	१५०	-	

खण्ड ६७) संख्या २९, नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०७४।६।२५

(ड) जडिवुटीखेती तथा प्रशोधन	१००	५००	१०००	-	२०	५०	-
(च) पुष्प तथा तरकारी नर्सरी	१००	१५०	२००	१५	२०	२५	१००
(छ) लोक्ता खेती	२००	५००	१०००	-	-	-	-
(ज) रबर खेती	-	-	-	-	५०	१००	-
(झ) पंक्षी पालन	८०	१००	२००	२०	३०	५०	-
(ञ) पशुपालन, चरण तथा घाँस उत्पादन	१००	५००	१०००	२०	३०	५०	१००
(ट) उखु खेती	-	-	-	-	१५०	३००	-
(ठ) सहकारी खेती	५००	१०००	२०००	५०	१००	२००	-
पर्यटन उद्योग (क) होटल (चारतारे वा सो भन्दा माथिको)	-	-	२००	-	-	१५	१५०

खण्ड ६७) संख्या २९ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०७४।६।२५

	(ख) जंगल रिपोर्ट	-	२००	३००	-	१५	२५	-
	(ग) गल्फ कोर्ष वा हात्ती वा घोडा पोलो वा अश्व आरोहण	-	-	२००	-	-	२५	१००
	(घ) फोहर मैला व्यवस्थापन	-	१५०	३००	-	१५	३०	-
	(ङ) सूचना प्रविधि (IT)पार्क	-	१००	२००	-	-	२०	-
	(च) सामुदायिक पार्क	-	१००	२००	-	१५	२०	७५
	(छ) जातिय तथा सांस्कृतिक संग्रहालय तथा सूचना केन्द्र वा प्रतिष्ठान	१००	१५०	२५०	१५	२५	३५	२००
५	सेवा उद्योग:	-	३००	५००	-	३०	५०	-
	(क) चलचित्र सिटी	-	-	१५०	-	१५	२०	१००
	(ख) वृद्धाश्रम	-	१००	२००	-	१५	२०	१००
	(ग) अस्पताल (१०० शैया भन्दा बढीको)	-	१००	२००	-	१५	२०	१००

६	(घ) शिक्षण अस्पतालवा विश्वविद्यालयवा शिक्षण संस्था	-	-	३००	-	३००	-	३०	१५०
	निर्माण उद्योग:								
	(क) विकास पूर्वाधार निर्माण	१००	२००	३००	१५	२०	५०	१००	
	(ख) निर्माण व्यवसाय उद्योग	१००	२००	३००	१५	२०	५०	१००	

आज्ञाले,
शम्भू कोइराला
नेपाल सरकारको सचिव

४६

मुद्रण विभाग, सिंहदरवार, काठमाडौंमा मुद्रित । मूल्य रु. २०।-
गो.हु.द.नं. १६।२०६२।६३